

Π Α Λ Η Ε Σ   Α Ν Α Μ Ν Η Σ Ε Ι Σ

Ραδιοφωνική έμπομπή διά τήν 19 ην
Αύγούστου, 1973, ήμέραν Κ Υ Ρ Ι -
Α Κ Η Ν καί ώραν : 20.05-20.35

Τήν έμπομπήν παρουσιάζουν ό ΚΩΣΤΑΣ
ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ καί ό ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΙΑΝΝΟΥ-
ΚΑΚΗΣ. Τραγουδά ή ΚΛΕΙΩ ΔΕΝΑΡΔΟΥ .

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ   Ξέρεις τί λέει μιά παλιά παροιμία Γιαγιο ; "Οτι τρώγον-
τας άνοίγει ή όρεξις.

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ   Τί θέλεις πάλι νά πής μέ αυτό ;

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ   Θυμάσαι τήν ~~ερατώ~~ περασμένη Κυριακή πού δώσαμε έξηγήσεις
σέ κάποιον άκροατή μας γιά μερικές άθηναϊκές τοποθεσίες
τό Παγυράτι, τό Κουιάκη, τό Γαλάτσι

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ   Μαντεύω τήν συνέχεια. Θα άνοιξε ή όρεξις άλλου άκροατού
μας γιά άλλες τοποθεσίες καί άλλες έξηγήσεις.

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ   'Ακριβώς. Καί αύτήν τήν φορά, κάθεται στό έδώλιο του κατη-
γορουμένου μιά όλόκληρη έκκλησία

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ   'Εκκλησία εῖπες ;

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ   Μάλιστα, ή γνωστή μας, ή γνωστοτάτη μας Καπνικαρέα

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ   'Η Καπνικαρέα, πού όπως έχω διαβάσει εῖναι ~~έκκλησία~~ έκκλησία
κτισμένη πρίν χίλια χρόνια.

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ   "Οχι άκριβώς, μά κάτι λιγώτερο. Κτίσθηκε φαίνεται στόν
ένδέκατο αῖώνα, εῖναι δηλαδή όικτακοσίων πενήντα έτών

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ   Μπράβο... Μνημεῖο άληθινό. Καί ~~έως~~ έχω διαβάσει ^{ότι} ~~νάποτε~~
έδω κι'έκατό χρόνια έκινδύνευσε νά τήν γκρεμίσουν.

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ   Αυτό εῖναι γεγονός. Στά 1860 άκριβώς, επί "Οθωνος, ό άρ-
χυτέκτων τής πόλεως, όπως λεγότανε τότε ό προϊστάμενος
τής ύπηρεσίας του σχεδίου πόλεως, βρήκε ότι αύτή ή

ἐκκλησία, ἡ Καπνικαρέα, ἔκοβε τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ καὶ ἐπρότεινε ὄχι νὰ τὴν γυρεμίσουν, ἀλλὰ νὰ τὴν μεταφέρουν ἄλλοῦ...

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Νὰ μεταφέρουν ὁλόκληρη ἐκκλησία σὰν νὰ ἦτανε μπαούλο ; Μὰ θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν γυρεμίσουν καὶ νὰ τὴν ξανακτίσουν.

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Σ' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔγινε ὁ μέγας καυγᾶς. Ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν ἀντέδρασε μὲ τρόπο θετικόν. Ἀπειλῆσε μάλιστα μὲ ἀφορισμὸ ὅποιον θὰ τολμοῦσε νὰ πειράξῃ ἔστω καὶ μιὰ πέτρα τῆς ἐκκλησίας. Φυσικᾶ, δέν βρέθηκε οὔτε ἓνας ἐργάτης πού θὰ δεχότανε νὰ δουλέψῃ γιὰ τὸ γυρέμισμα τῆς Καπνικαρέας.

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Εἶναι γεγονὸς αὐτό ;

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Ὅριστε, ἔχω ἐδῶ ἓνα ἀνώνυμο σημείωμα ἀπὸ εφημερίδα τοῦ 1860 Διάβασέ 'το γιὰ νὰ πεισθῆς.

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Γιὰ δόσε μου... (Διαβάζει) Ὁ ἀρχιτέκτων τῆς πόλεως ἐπρότεινε εἰς τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον νὰ μεταφέρῃ τὴν Καπνικαρέαν ἀλλοχοῦ, ἀλλ' ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ἀντέστη καὶ οὕτως ἡ Καπνικαρέα ἐμφράττει τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ ". Ὅμως δέν μοῦ ἐξήγησες ἀκόμη πού ὀφείλει τὸ ὄνομά της, αὐτὸ τὸ παράξενο ὄνομα : Καπνικαρέα αὐτὴ ἡ βυζαντινὴ ἐκκλησία.

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Ἐδῶ μπερ δευόμαστε θέλοντας καὶ μὴ. Εἶπαμε ὅτι εἶναι βυζαντινὴ αὐτὴ ἡ ἐκκλησία. Στὴν βυζαντινὴ φρασεολογία, καπνικαρέα ἐλέγετο ἡ σύζυγος ἐνὸς κ α π ν ι κ ᾶ ρ η.

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Καὶ ὁ καπνικάρης αὐτῆς τί ἦτανε ;

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Ὁ ἑπάλληλος τοῦ Κράτους πού εἰσέπραττε τὸν φόρο τοῦ καπνοῦ.

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Μὲ κοροϊδεύεις τώρα Δημήρη ; Καπνίζανε οἱ ἄνθρωποι στὸ Βυζάντιο ;

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Δέν καπνίζανε οἱ ἄνθρωποι, μὰ καπνίζανε τὰ σπίτια. Κάθε σπίτι εἶχε καὶ τζάκι καὶ κάθε τζάκι, θὰ εἶχε καὶ καπνοδόχο. Τὸ Κράτος λοιπὸν φορολογοῦσε τοὺς πολίτες σύμφωνα μὲ τὴν οἰκονομικὴν τους κατάστασι καὶ ἔλεγε : Πλούσιος πολίτης θὰ ἔχῃ πολλὰ τζάκια στὸ σπίτι του καὶ πολλὲς καπνοδόχους

- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ 'Ομολογῶ ὅτι αὐτό δέν τό περίμενα.
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Θ' αἰούσης κι' ἄλλα Γιάγκο μου πού δέν τά περιμένεις. Λοιπόν ὁ ὑπάλληλος τοῦ Κράτους πού εἰσέπραττε τόν φόρο τοῦ ~~εἰδοδο~~ εἰδοδήματος, ἔκανε τήν ἑξακρίβωσί του ἀπό τά τζάνια τῶν σπιτιῶν. 'Ο φόρος αὐτός ἔκαλεῖτο ἐπίσημα στό Βυζάντιον : Τό καπνιῶν ... καί ὁ ἀρμόδιος ὑπάλληλος καπνιάρης.
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Καί ἡ ἐκκλησία τί σχέσι ἔχει μ' αὐτό ;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Λέω τί θεωρίες ὑπάρχουν γιά τό ὄνομα αὐτῆς τῆς Καπνικαρέας. Στήν Βυζαντινή 'Αθήνα τοῦ 1100, ὅταν κτίσθηκε αὐτή ἡ ἐκκλησία, θά ὑπῆρχε καί ὑπάλληλος καπνιάρης. "
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ 'Αρχίζω νά μπαίνω στό νόημα. "Αν τυχόν αὐτός ὁ καπνιάρης κατοικοῦσε κάπου κοντά σ' αὐτήν τήν ἐκκλησία, δέν ἀποκλείεται, ἡ γυναῖκα του, ἡ καπνικαρέα, νά περιποιότανε τήν ἐκκλησία, νά ἦτανε νά ποῦμε σάν ἐκκλησαρίσσα, ὅποτε μπορεῖ νά λέγανε οἱ περίοικοι, βυζαντινοί ἀθηναῖοι : Πᾶμε στήν ἐκκλησία τῆς Καπνικαρέας... καί αὐτό τό ὄνομα ἐπειράτησε.
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Ναί, ἀλλά...
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ 'Υπάρχει καί ἀ λ λ ἄ ;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Σοβαρώτατο μάλιστα. Σιοντάφτομε σ' αὐτό τό ὄνομα τῆς Καπνικαρέας διότι ὑπάρχουν περιγραφές ξένων περιηγητῶν, πού ἦρθανε στήν 'Αθήνα, τετρακόσια, πεντακόσια χρόνια πρίν καί ἀναφέρουν αὐτήν τήν ἐκκλησία ὡς Κ α μ ο υ χ α ρ έ α
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Καμουχαρέα εἶπες ; Δηλαδή ἐκκλησία τοῦ καμουχάρη ;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Τοῦ Καμουχάρη ἢ τῶν Καμουχάρηδων, στόν πληθυντικό.
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Καί τί ἦτανε αὐτό τό Καμουχάρης ; Οἰογενειακό ἐπώνυμο ;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ 'Επάγγελμα. Καμουχάρηδες ἦτανε οἱ κατασκευαστές τοῦ καμουχᾶ.
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Τώρα μ' ἐφώτισες. Κι' ὁ καμουχᾶς τί ἦτανε ;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ 'Ο καμουχᾶς ; "Ενα ὕφασμα πολυτελείας, κεντημένο, δαμασκηνό ὕφασμα, πού σήμερα τό λένε στήν μόδα νταμάς ἢ μπροιάρ.

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Καί λές νά ὑπῆρχαν τέτοια ὑφαντήρια στό μέρος ἐκεῖνο ;

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Ἐμένα ρωτᾷς Γιάγιο ; Ὁ Καμπούρογλου τό ἰσχυρίζεται αὐτό. Καί μάλιστα, ὄχι μονάχα τό ἰσχυρίζεται μά μπερδεύεται καί αὐτός μέ τά πολλαπλά ὀνόματα τῆς Καπνικαρέας, πού οἱ περιγραφές τῶν ξένων περιηγητῶν τήν ἀναφέρουν σάν Καμηκαρέα, Καμνηκαρέα, Καμουκαρέα, Καμουχαρέα, Καμουχαριώτισσα καί Καπνικαρέα.

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Ὅπως δήποτε βλέπω ὅτι ὅλα αὐτά τά ὀνόματα μοιάζουν μεταξύ τους. Καί βλέπω ἐπίσης ὅτι ἐπειρατήσε τελικά τό ὄνομα Καπνικαρέα.

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Ἔτσι εἶναι. Γι' αὐτό κι' ἐμεῖς, ἄς μήν φάχνωμε περισσότερο καί ἄς περιοριστοῦμε σ' αὐτές τίς ἐξηγήσεις καί ἄς θυμηθοῦμε κανένα παλαιό τραγοῦδι.

ΚΛΕΙΩ ΔΕΝΑΡΔΟΥ (μέ συνοδεία πιάνου) Εἰς ὥραϊο περιβόλι
Κ.τ.λ. Κ.τ.λ.

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Καί τώρα κάτι ἄλλο. Κοντά σ' αὐτήν τήν παλαιότατη ἐκκλησία, τήν Καπνικαρέα, ὑπάρχει ἄλλη μιά μικρή ἐκκλησοῦλα, ἡ Ρόμβη. Κι' αὐτή ἔχει παράξενο ὄνομα, δέν νομίζεις ;

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Ὅχι καί τόσο παράξενο. Γιά τήν Ρόμβη, εἶναι γνωστόν ὅτι ἀνήκει σέ μιά παλαιοτάτη βυζαντινή οἰκογένεια τῆς Ἀθήνας πού λεγότανε Ρούμπη ἢ Ρόμπη. Μέ τήν πάροδο τῶν χρόνων, τήν ἐξευγενίσανε σέ Ρόμβη, μ' ὄλο πού ἓνας παλαιότατος ἀθηναῖος, ὁ Παναγῆς Σξουζές, πατέρας τοῦ φίλου μας Δημήτρη Σκουζέ, τήν ἀναφέρει σ' ἓνα σημείωμά του : Παναγία τοῦ Ρόμπη.

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Ἰδιωτική ἐκκλησία καί αὐτή. Καί πιστεύω ὅτι θά εἶναι τῆς ἴδιας ἐποχῆς μέ τήν Καπνικαρέα.

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Περίπου τῆς ἴδιας ἐποχῆς, δηλαδή κτισμένη στά 1100. Μερικοί ἱστορικοί, ὅπεστήριξαν ὅτι καί τίς δύο αὐτές ἐκκλησίες τίς ἔκτισε ἡ αὐτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου Εὐδοκία, ἐπειδή ἦτανε ἀθηναία στήν καταγωγή της καί πρίν γίνη χρυσιανή λεγότανε Εἰρήνη ἢ Ἀθηναία ἢ Ἀθηναῖς.

- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ   Ναι, αυτό τό ξέρω. Όμως ήρθανε οί αρχιτέκτονες πού διαφύσανε τούς ιστορικούς, διότι ό αρχιτεκτονικός ρυθμός τών δύο έκκλησιών, είναι τοῦ 1100, τοῦ ένδεκάτου αιώνος δηλαδή, ένῶ ή αυτοκράτειρα Εὐδοκία ἔζησε τόν ἔκτο αἰῶνα. Διαφορά ἑξακόσια χρόνια. Νομίζω πώς ἔτσι πρέπει νά εἶναι.
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ   "Ἐτσι ἀκριβῶς καί μπράβο Γιάγιο πού ἔβλεπε αὐτήν τήν παρατήρησι. Όμως ἔχομε ἄλλη μιὰ ἐκκλησία μέ παράξενο ὄνομα : Τήν Χρυσοσπηλιώτισσα.
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ   Αὐτή ἡ Χρυσοσπηλιώτισσα δέν εἶναι παλαιά. Φαίνεται νεώτερη ἐκκλησία.
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ   Πολύ παλαιά. Μήν τήν βλέπεις ὅπως εἶναι τώρα. Τήν κτίσανε ὀγδόντα χρόνια πρίν ἑπάνω σ' ἓνα παλαιότατο παρεκκλήσι πού εἶχε τό ἴδια ὄνομα : Παρεκκλήσιον τῆς Παναγίας τῆς Χρυσοσπηλιώτισσας.
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ   Μά γιατί Χρυσοσπηλιώτισσα ;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ   Κάποιοι ἀθηναῖοι προσκυνηταί, διακόσια χρόνια πρίν ἐπί Τουρκοκρατίας, εἶχανε πάει νά προσκυνήσουν στό Μέγα Σπήλαιον στά Καλάβρυτα. Ἐκεῖ εὗρήκανε μιὰ εἰκόνα, πολύ παλαιά, πού τό χρυσό της χρῶμα δέν εἶχε φθαρεῖ. Τήν θεωρήσανε θαυματουργή αὐτήν τήν εἰκόνα καί τήν μεταφέρανε στήν Ἀθήνα, ὅπου κτίσανε ἓνα παρεκκλήσι...
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ   Καταλαβαίνω. Κι' ἐπειδή ἦταν εἰκόνα τοῦ Μεγάλου ~~ἁγίου~~ Σπηλαίου καί διατηροῦσε ἀκόμη τό χρυσό της ἐπίστρωμα, τήν ἀπέκάλεσαν Παναγία Χρυσοσπηλαιώτισσα. Καί τό ὄνομά της αὐτό παρέμεινε καί ὅταν κτίσθη ἡ μεγάλη ἐκκλησία πού βλέπομε σήμερα. Όμως ἄς ἀφήσωμε τίς ἐκκλησίες γιά τήν ὥρα καί ἄς ποῦμε κάτι ἄλλο. Όλοι ξέρομε ὅτι τούς παληούς ἀθηναίους τούς λέγανε γναγναρέους... Παράξενο δέν εἶναι αὐτό τό παρατσούκλι : Γναγναρέοι... Γιατί ;

- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Ἡ πρόχειρη ἐξήγησις δέν εἶναι δύσκολη αγαπητέ μου. Γθάγο. οἱ παλαιοὶ ἀθηναῖοι, χρησιμοποιοῦσαν γιά νά κλείνουν τίς ἀυλόπορτες τῶν σπιτιῶν τους, ἓνα σιδερένιο μάνδαλο πού λεγότανε : γνάγναρο.
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Ναί, αὐτήν τήν ἐξήγησι τήν ξέρω, μά μοῦ φαίνεται λίγο περίεργη. Μονάχα οἱ ἀθηναῖοι κλείνανε τίς πόρτες τους μέ αὐτό τό γνάγναρο ; Πρῶτα πρῶτα ἡ λέξις γνάγναρο, ἀπό ποῦ προέρχεται ;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Εἶναι λέξις ἰταλική : γ κ ά ν γ κ ε ρ ο καί σημαίνει ἀκριβῶς τήν στρόφιγγα τῆς πόρτας καί κατ'ἐπέκτασιν κάθε μέσον γιά ν'ἀσφαλίζεται ἡ πόρτα. Τί τό περίεργο βρίσκεις λοιπόν ;
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Αὐτό πού σοῦ εἶπα : Μονάχα οἱ ἀθηναῖοι κλείνανε τίς πόρτες τους ; οἱ ἄλλοι κάτοικοι τῆς Ἀθήνας, οἱ τοῦρκοι, οἱ ἄλβανοί, οἱ ξένοι, δέν τίς ἀμπαρώνανε ;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Ἀσφαλῶς καί γι'αὐτό σοῦ εἶπα ὅτι ἡ πρόχειρη ἐξήγησις εἶναι εὐκολη. Ὑπάρχει ὁμως καί μιᾶ δεύτερη ἐξήγησις πού εἶναι μᾶλλον εἰρωνική καί χλευαστική γιά τούς παληούς ἀθηναίους.
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Χλευαστική, γιά ποιόν λόγο ;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Διότι οἱ παλαιοὶ ἀθηναῖοι, ἐπί Τουρκοκρατίας, οἱ ντόπιοι, οἱ ἀθηναῖοι τοῦ τόπου ὅπως λεγόντουσαν τότε, ἐθεωροῦντο πολὺ ἀφιλόξενοι. Δέν θέλανε ~~ἀφιλόξενοι~~ σθγρωτισμό μέ τούς τούρκους συντοπίτες καί κυρίως μέ τούς ξένους περιηγητές. Κι'ἐν κανένας ξένος ἤθελε νά ῥθῃ σ'ἐπαφή μέ τούς ντόπιους δέν ἀποφασίζανε οἱ ἀθηναῖοι νά βγάλουν τό γνάγναρο καί ν'ανοίξουν τίς πόρτες τους. Καί λέγανε οἱ περίοικοι : Αὐτός γναγναρώθηκε... ἄδικα βροντᾶς... Εἶναι βέρος γνάγναρος...
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Ὡστε ἀπ'ἐκεῖ, ἀπό τήν ἐπιφυλακτικότητα πού εἶχανε οἱ ἀθηναῖοι στούς ξένους, ὠνομασθήκανε ἔτσι ;

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Μάλιστα καί δέν εἶχανε τόσο ἄδικο ἐδῶ πού τά λέμε, γιατί οἱ ἀθηναῖοι, φοβόντουσαν καί τίς ἀπαγωγές τῶν κοριτσιῶν τους ἢ ἀπό τοὺς τούρκους ἀγάδες ἢ καί ἀπό τοὺς ξένους πού μισθώνανε δυό τρεῖς τούρκους ἀλήτες, νά κλέφουν μιά κόρη πού τύχαινε νά τήν δοῦν σ' ἓνα παράθυρο. Καί γι' αὐτό ἔχομε κι' ἓνα ἀναμφισβήτητο ντοκουμέντο, ἓνα παμπάλαιο ἀθηναῖικο τραγοῦδι : Μὴν βγῆς στό παρεθύρι, νά μὴ σέ ἀγναντέφουνε - καλή μου περιστέρα κι' ἐρθοῦνε καί σέ κλέφουνε...

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Ἀσφαλῶς αὐτό εἶναι πολὺ χαρακτηριστικό. Καί φαίνεται νά εἶναι δίστιχο πολὺ παλαιό.

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Τουλάχιστον διακοσίων ἐτῶν. Δίκαλο εἶχαν λοιπόν οἱ ἀθηναῖοι πού δέν σηκώνανε τό γνάγναρο καί τοὺς εἶχανε βγάλει γι' αὐτό γναγναρέους.

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Κι' αὐτή ἡ κατάστασις τοῦ φόβου, κράτησε καί μετὰ τήν ἀπελευθέρωσι τῆς Ἀθήνας, μετὰ τόν ἐρχομό τοῦ Ὀθωνος, γιά πολλά πολλά χρόνια. Καί ἴσως σ' αὐτό νά ὀφείλεται ἓνα τραγοῦδι Ὅταν σ' ἀκούω νά μιᾶς... Μποροῦσε ἓνας περαστικός νά ἐρωτευθῆ μιά κόρη, ἀκούγοντάς την νά μιᾶη μέσα στό σπίτι της.

ΚΛΕΙΩ ΔΕΝΑΡΔΟΥ (μέ συνοδεία πιάνου) Ὅταν σ' ἀκούω νά μιᾶς...

Κ.τ.λ. Κ.τ.λ.

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Αὐτό εἶναι μιά πραγματικότητα. Οἱ περαστικοί, δέν τίς βλέπανε τίς ἀθηνιωτοπούλες, μὰ τίς ἀκούγανε διαρκῶς, γιατί ἡ κόρη μέσα στό σπίτι της κλεισμένη, ὅταν ἔπλενε, τραγουδοῦσε, ὅταν σιδέρωνε τραγουδοῦσε, ὅταν ἔκανε νοικοκυριό, συγύριζε ἢ μαγείρευε τραγουδοῦσε... ἔτσι ὅλοι ἀκούγανε τήν φωνή της χωρίς νά τήν βλέπουν καί μαντεύανε ἀπό τήν γλύκα τῆς φωνῆς τήν ὀμορφιά της.

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Πάντως, οἱ ἀθηναῖοι δείχνανε τήν ἀπέχθειά τους πρὸς τοὺς ξένους καί μέ ἄλλο τρόπο, ἀπό τά σιωπητικά δίστιχα πού λέγανε τά παιδιὰ στοὺς δρόμους, ὅταν περνοῦσε κανένας ξένος...

- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Τό ξέρεις κι' αυτό Γιάγκο ;
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Κάπου έτυχε νά διαβάσω μιά φορά ένα τέτοιο δίστιχο και τό θυμάμαι άκόμη. Φράγκο μου φαλιδοκέρι - τό καπέλλο σου στό χέρι... Τό Φράγκο μου, τό καταλαβαίνω. Φράγκους άποκαλούσανε οί άθηναίτοι όλους τούς ξένους. Μά τί έσήμαινε αυτό τό φαλιδοκέρι ; Καί γιατί τούς λέγανε :τό καπέλλο σου στό χέρι ;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ 'Αποτέλεσμα τής κακής άνατροφής τών παιδιών. "Όταν βλέπανε ξένο, νά φορά τό ψηλό του καπέλλο - τότε μόνο ψηλά καπέλλα φορούσανε οί φράγκοι - έννοούσαν νά του τό ρίξουν χάμω μέ λεμονόκοπες και τόν προειδοποιούσαν μάλιστα : Τό καπέλλο σου στό χέρι... "Όσο για τήν λέξι φαλιδοκέρι, έτσι άποκαλούσαν οί άθηναίτοι τό φράγκιο σακάκι, τό σουρτουño όπως τό λέγανε επίσης. Γιατί τό λέγανε φαλιδοκέρι, δέν ξέρω, μά φαντάζομαι ότι τό σακάκι αυτό ήτανε κομένο στό πίσω μέρος όπως ή ούρά του φράγκου. 'Υπάρχει και άλλο σιωπητικό δίστιχο : Φραγκο μέ φαλιδοκέρι - δξω άπ'τά δικιά μας μέρη...
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ 'Η λέξις αυτή φαλιδοκέρι, χάθηκε μέ τήν πάροδο τών χρόνων. "Όμως τό σουρτουño, έχει ~~είναι~~ παραμείνει και στήν εποχή μας άκόμη. Βάλε τό σουρτουño σου... βγάλε τό σουρτουño σου. Φαντάζομαι ότι θά είναι παραφθορά τής γαλλικής λέξεως : σύρ - του, επάνω από όλα, δηλαδή τό σακάκι πού τό φορά κανείς επάνω από τό γιλέκο, τό πουκάμισο, επάνω άπ'όλα του τά ρούχα. Σύρ - του.
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ "Έτσι είναι, μά ένεϊνο πού δέν σιέφθηκανε είναι ότι τό σουρτουño αυτό, έχει δημιουργήσει και ~~είναι~~ ένα ρήμα : σουρτουνεύω πού σημαίνει φέρνομαι πρόστυχα, γίνομαι μάγκας. Όταν κανένας επείραζε καμμιά γυναίκα, κάποιος τόν παρατηρούσε : Βρέ Παντελή, σουρτουνεφες και λόγου σου ; Φέρνεσαι δηλαδή σαν ξένος, μέ σουρτουño ;

- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Πολύ λογική αυτή ή εξήγησις. "Όταν λέμε : αυτός σουρτουκεύει, έννοοϋμε ότι γίνεται αλήτης, αλητεύει... 'Αλήθεια, μιά καί τό φερε ή κουβέντα, αυτό τό αλητεύω, τί λέξεις εΐναι ; 'Από ποϋ προέρχεται ;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ 'Αρχαιοτάτη έλληνική, όμηρική μάλιστα λέξις μέ τήν ΐδια σημε- ρινή σημασία : Περιπλανώμαι άσιόπως...
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ 'Όμηρική λέξις εΐπες ; Τήν χρησιμοποιείτ ό "Όμηρος ;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Βεβαίως. Θυμάμαι κι'ενα στίχο από τήν 'Ιλιάδα : Ξένος τις αλη- τεύων κατά δώμα... Κάποιος ξένος πού σριφογυρίζει στήν ταράτσα
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ "Ας μήν μπλέξωμε μέ τόν "Όμηρο καί ᾶς ξαναγυρίσωμε στήν παληά τήν 'Αθήνα.
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ "Ας ξαναγυρίσωμε πρίν όμως μπλέξωμε μέ καμμιά πάλι συνοικία τής 'Αθήνας, ᾶς θυμηθοϋμε κανένα τραγοϋδι για νά πάρωμε ανάσσα
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Δέν ἔχω αντίρρησι. 'Η φίλη μας ή κλειώ θά μᾶς θυμίση τό περι- φημο άθηναϊκό αΐσθηματικό τραγοϋδι : Δέν εΐν'έδω τά μάτια μου
- ΚΛΕΙΩ ΔΕΝΑΡΔΟΥ (μέ συνοδεία πιάνου) Δέν εΐναι έδω τά μάτια μου...
- Κ.τ.λ. Κ.τ.λ.
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Καί τώρα λέγε μου Γιάγιο. Τί θά ήθελες νά ποϋμε ;
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ 'Εκεΐ, στήν βορεινή πλευρά τοϋ βράχου τής 'Ακροπόλεως ύπάρχει μιά συνοικία πού λέγεται πάντοτε : 'Αναφιώτικα. Γιατί 'Αναφιώ- τικα ; Τί σχέσι ἔχει αυτή ή πλευρά τής 'Ακροπόλεως μέ τήν 'Ανάφη πού εΐναι ένα μικρό νησάκι στίς Κυκλάδες ;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Νομίζω ότι κατι ἔχομε πεΐ κάποτε για τ' 'Αναφιώτικα, μά δέν ἔχει σημασία, τό ξαναλέμε τώρα. "Όταν λοιπόν ἔγινε πρωτεύου- σα ή 'Αθήνα, στά 1834, όλοι θέλανε νά κτίσουν σπίτια μά κτί- στες δέν ύπήρχαν... κι'άν ύπήρχαν κατι λιγοστοί, δέν μποροϋ- σαν νά έπαρθέσουν σέ τέτοιο οΐκοδομικό όργανισμό...
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ "Εχεις δίκαιο. Τώρα θυμάμαι κατι.
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Τί θυμάσαι : Για νά δοϋμε.

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ 'Εδημιουργήθηκε ζήτημα ἐργατικῶν χερῶν καί ἐπειδή ἦτανε γνωστόν ὅτι οἱ καλύτεροι κτίστες ὑπῆρχανε στήν 'Ανάφη, φέρανε ἐργατικά χέρια ἀπό τήν 'Ανάφη καί φυσικά οἱ 'Αναφιῶτες κτίστες ἦρθανε μαζί μέ τίς οἰκογένειές τους στήν 'Αθήνα.

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Μάλιστα. Ὅμως τότε ἐδημιουργήθηκε ἄλλο ζήτημα. 'Εδῶ δέν ὑπῆρχανε στέγες γιά τοὺς ἀθηναίους, ποῦ θά ἐστεγάζοντο ἄλλος ἕνατό - ἕνατόν πενήντα οἰκογένειες ποῦ ἔφησαν τό νησάκι τους γιά νά 'ρθουν νά κτίσουν σπίτια στήν 'Αθήνα.

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ 'Ακριβῶς. Καί ἡ Κυβέρνησις τότε, τοὺς παρεχώρησε κάτι σπηλιές σ'αὐτήν τήν πλευρά τῆς 'Ακροπόλεως, πρὸς τήν ὁδόν Αἰόλου καί τοὺς ὑπέδειξε νά κατοικήσουν σ'αὐτές τίς σπηλιές. Οἱ 'Αναφιῶτες δεχτήκινε τήν παραχώρησι καί ἄρχισαν νά ἐπισκευάζουν πρῶτα τίς σπηλιές γιά νά τίς κάνουν κατοικίες... Ἔτσι δημιουργήθηκε ἕνας ὀλόκληρος οἰκισμός, μέ μικρά μικρά σπιτάκια, ἀσβεστοχρισμένα καί πεντακάθαρα ὅπου κατοικήσανε οἱ 'Αναφιῶτες κτίστες καί σιγά σιγά οἱ ἀθηναῖοι, ἔμαθαν νά ὀνομάζουν αὐτό τό μέρος 'Αναφιῶτικα... Αὐτή εἶναι ἡ ἱστορία τῆς συνοικίας αὐτῆς ποῦ ὑπάρχει ἀκόμη καί σήμερα.

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Βλέπεις λοιπόν ὅτι τό εἶχαμε πεῖ αὐτό. Ἐμεῖνο ὅμως ποῦ δέν εἶπαμε ποτέ εἶναι γιά μερικά παλαιότατα μνημεῖα ποῦ χαθήσανε τελείως ἀπό τήν 'Αθήνα, ὅπως εἶναι ἡ ἐκκλησία τοῦ 'Αγίου Φράγκου...

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Αὐτό πρώτη φορά τό ἀκούω. Ἐπῆρχε ποτέ ἐκκλησία τοῦ 'Αγίου Φράγκου στήν 'Αθήνα ;

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Παλαιότατη ἐκκλησία, ἀπό τήν Φραγκοκρατία τῶν 'Αθηνηῶν, κοντά στά Στάδιο. Φαίνεται ὅτι τήν ἐκκλησία αὐτή τήν ἔκτισε ἡ φράγκικη οἰκογένεια τῶν 'Αγιατζόλι ποῦ ἦτανε δοῦκες τῆς 'Αθήνας καί ἔτιμᾶτο ἐπ'ὀνόματι τοῦ 'Αγίου Φραγκίσκου.

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Καί οἱ ἀθηναῖοι, τόν 'Αγιο-Φραγκίσκο τόν λέγανε ἅγιο Φράγκο

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Σέ βεβαιώνω ότι είναι κρῖμα πού οί Τοῦρκοι γιρεμίσανε ἀτήν τήν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Φράγιου, γιατί ὅπως μαρτυροῦν διάφοροι ξένοι περιηγηταί, πού τήν εἶδαν τριακόσια χρόνια πρίν, ἦτανε ἀνάγλυφη μέ τά οἰκόσημα τῶν δουκῶν τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως καί ἄλλο ἓνα μνημεῖο τῆς Φραγκοκρατίας πού σώζεται ἀκόμη

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Σώζεται ἀκόμη μνημεῖο ἀπό τήν Φραγκοκρατία στήν Ἀθήνα ;

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Τό Μοναστήρι στό Δαφνί. Πρέπει νά σκεφθῆς ὅτι σ' ἐκείνη τήν περ οχῆ, στήν τοποθεσία Δαφνί, γινόντουσαν ἐπί Φραγκοκρατίας οἱ μονομαχίες καί οἱ κονταρομαχίες τῶν Δουκῶν, γιά τήν κατάκτησι κάποιας ἀθηναίας ὀμορφης καί πλούσιας. Τί γινότανε μέ τά μοναστήρια στήν ἐποχή τῆς Φραγκοκρατίας - καί τῆς Τουρκοκρατίας ἀκόμη - δέν λέγεται. Ἐννοῶ τά ξένα μοναστήρια. Σκέφου ὅτι στήν περιοχή τοῦ Δαφνιοῦ κατοικοῦσαν οἱ Βενεδικτιῖνοι καλόγεροι, μέ τά λευιά τους μακρυά ράσα, γύρω ἀπό τήν σημερινή ὁδόν Μητροπόλεως, εἶχανε τό μοναστήρι τους οἱ Ἰησουῖτες μοναχοί καί στήν Πλάνα, ὑπῆρχε ἄλλο διάστημα μοναστήρι ὅπου κατοικοῦσαν οἱ σιωπηλοί Καπουτσῖνοι, πού δένανε τά ράσα τους μέ σχοινιά καί ὁ ἀθηναῖκός λαός ^{τούς} ~~αὐτοὺς~~ ἀποκαλοῦσε σχοινοδεμένους.

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Μῆ μοῦ πῆς ὅτι ὅλοι αὐτοί εἶχανε μεταξύ τους φαγωμάρα...

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Καλά πού τό εἶπες ἐσύ Γθάγιο. Τρωγόντουσαν σάν τά ἀγριόσκυλα. Ἄλλως τε αὐτό τό ἀναφέρει κι' ὁ Σουρῆς : "Ἦταν κι' οἱ φραγκοπαπάδες - ὅλο γιρίνια καί καυγάδες... Μά αὐτα θά τά ποῦμε καμμιά ἄλλη φορά γιατί τώρα δέν μᾶς παίρνει ἡ ὥρα.

ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Γι' αὐτό ἄς κλείσωμε τήν συζήτησί μας μέ τήν περόφημη κι' εὐθυμη Περδικούλα πού θά μᾶς τραγουδήσῃ ἡ Κλειώ.

ΕΚΕΙΩ ΔΕΝΑΡΔΟΥ (μέ συνοδεία πιάνου) Δέν σοῦ τό 'πα Περδικούλα...

Κ.τ.λ. Κ.τ.λ.